

BILINGVAL TALABALARNING TA'LIM FAOLIYATIGA XOS PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Normurodova Zamira Baxriddin qizi,

EMU universiteti "Ijtimoiy fanlar kaferdai" o'qituvchisi

Tel: +99890-022-77-55

E-mail: zislamova79@gmail.com

Qodirova Xurinisho Botir qizi

Emu universiteti Psixologiya

yonalishi talabasi

Tel +998777852111

E-mail: xadijaqodirova2111@gmail.com

***Annotatsiya.** Maqolada ikki va undan ortiq tilda muloqot qiladigan talabalarning bir tilda muloqot qiladigan talabalar bilan solishtirish kognitiv jarayonlar diqqat va hotira, mantiqiy masalalarni hal qilish ikki tilli talabalarda yuqoriroq rivojlanganligi, muommoli vaziyatlarga moslashish ham ikki tilli talabalarda yaxshiroq ekanligi va ikki va undan ortiq tilli talabalardagi bazi kamchiliklar yoritib berilgan.*

***Kalit so'zlar:** ikki tillilik, kognitiv jarayonlar, o'quv jarayoni, psixologiya ta'lim, pedagogika, hissiy moslashuv, muommolarni hal qilish, kognitiv jarayonlar, diqqat va hotira, o'quv faoliyati, kasbiy karyerasi, ikki tilli talabalar.*

***Аннотация.** В статье рассматривается сравнение когнитивных процессов, таких как внимание и память, решение логических задач у студентов, говорящих на двух и более языках, с аналогичными процессами у студентов, говорящих только на одном языке. Установлено, что у студентов, владеющих двумя языками, эти когнитивные процессы развиты более высоко, а также они лучше адаптируются к проблемным ситуациям. В статье также*

освещены некоторые недостатки среди студентов, владеющих двумя и более языками.

Ключевые слова: двуязычие, когнитивные процессы, учебный процесс, психология Образование, Педагогика, эмоциональная адаптация, решение проблем, когнитивные процессы, внимание и память, учебная деятельность, профессиональная карьера, двуязычные студенты.

Annotation. The article examines the comparison of cognitive processes such as attention and memory, solving logical problems in students who speak two or more languages, with similar processes in students who speak only one language. It has been established that students who speak two languages have these cognitive processes more highly developed, and they also adapt better to problematic situations. The article also highlights some disadvantages among students who speak two or more languages.

Keywords: bilingualism, cognitive processes, educational process, psychology, Education, Pedagogy, emotional adaptation, problem solving, cognitive processes, attention and memory, educational activity, professional career, bilingual students.

Bilingvizm (*bi.* ikki + *lot.* *lingua* – til) deganda, ikki tilda soʻzlay olishlik; ikki tilni bilishlik; ikki tildan foydalanishlik; ikki tillilik, ikki tilni tushinish qobiliyatlari nazarda tutiladi.

Bilim bu – maʼlum maʼlumotni qabul qilib, uni ongli oʻzlashtirish; Koʻnikma esa - egallangan tajribalar asosida muayyan faoliyatni amalga oshirish qobiliyati. Malaka - muayyan harakatlarni bajarish va boshqarish jarayonlarining avtomatlashuvi. Va til bilishning ikki va undab ortiq tilda soʻzlashning, tushunishning kognitiv bilish jarayonlariga aloqasini nazardan chetda qoldirish mumkin emas.

Ona tilini o'zlashtirishda asosang lingvistik bilimni qabul qilish uchun ma'lum didaktik usul qo'llaniladi. Bu jarayon didaktik integratsiya demakdir. Didaktik integratsiya shaxsni yaxlit rivojlantiradi. Qonuniyat tilni o'zlashtirish jarayonida eng ko'p takrorlanib turadigan universal bog'lanishlardir. Tilda shakl va mazmunning, til va nutqning, nazariya va amaliyotning, og'zaki va yozma nutqning o'zaro bog'liqligi har bir mashg'ulotda uchrab turadigan hodisalardir. Shunga ko'ra, ularni ta'lim sharoitida tilni o'zlashtirish qonuniyatlari deb belgilash asoslidir. Bu qonuniyatlarining mohiyatini to'g'ri tushunish uchun tildan o'zlashtiriladigan o'quv materiallarining umumiy xususiyatlarini, talabalarning ta'lim faoliyatini va kasbiy yo'nalganligini tahlil etish zarur.

Ikki tillilik-bu inson ikki tilda biladigan hodisa kundalik muloqot va ta'lim uchun yetarlicha yuqori darajadagi faoliyatdir. Ikki tillili talabalar o'quv jarayonida kognitiv, hissiy va ijtimoiy jihatlarida ham foydali va ma'lum bir qiyinchiliklarga duch kelish mumkin. Bunday ikki tilli talabalarni psixologik xususiyatlarini o'rganish muvaffaqiyatli, samarali pedagogik usullar va dasturlarni ishlab chiqish ularni zamonaviy talabalarga moslashtirish va ularni kasbiy karyeraga yo'naltirish uchun muhim.

Ikki yoki undan ortiq tillarni biladigan talabalarning aqliy jarayonlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy tadqiqot. Tadqiqotda ikki tilli talabalarning bir tilda faqat ona tilida so'zlashadigan talabalarga nisbatan aqliy va kognitiv rivojlanishiga til bilishning ta'siri o'rganildi.

Tadqiqotning maqsadi

Ikki tilli talabalarning kognitiv jarayonlarini o'rganish, qanday qilib ikki tilni bilish ularning diqqatini, xotirasini, muammolarni hal qilish

qobiliyatini va boshqa aqliy funktsiyalarini yaxshilanishiga ta'sir qilishini aniqlash.

Ishtirokchilar sifatida ikki tilni biladigan talabalardan 76 nafar talaba tanlab olindi. Guruhda ishtirokchilarning yoshi 20-35 yosh oralig'ida, ta'lim turi sirtqi, ta'lim tili rus tili, sinllovchilarning 34 nafari 3 tilni rus o'zbek va ingliz tilini bilishadi, 42 nafari rus tili va o'zbek tilini bilishadi. 76 nafar talim tili o'zbek va ona tili o'zbek tili bo'lgan talabalardan tanlab olindi.

Tadqiqot metodlari: tadqiqot maqsadidan kelib chiqib, kognitiv vazifalar testi (Cognitive Task Performance)dan foydalandik. Bu test talabaning diqqatini, xotirasini va muammolarni hal qilish qobiliyatini o'lchashga mo'ljallangan. Ushbu testlar quyidagilarga asoslanadi: Shartli eslab qolish testlari: Talabalar ma'lum vaqt davomida o'qitilgan ma'lumotni (matn, rasm, raqamlar), eslab qolishlari so'raldi. va ikki tilli va bir tilli talabalarning eslab qolgan ma'lumotlarini qog'ozga yozib berish so'raldi. Bu testlar qisqa muddatli va operativ xotirani baholash uchun ishlatdik. Mantiqiy muammolarni hal qilish: Talabalarga muommoli vaziyatlar yozilgan varaqlar tarqatildi va muommoga yechim berish so'raldi. Muammolarni hal qilish qobiliyatini baholashda ishlatiladi, bu kognitiv rivojlanishning eng muhim ko'rsatkichlaridan biri deb hisoblaymiz. Diqqatni baholash testlari turkumiga:

1. Talabalarga ekranda ketma ket qo'yilgan xar xil narsalarning sur'ati ko'rsatilda va ekran o'chirildi talabalardan qanday ketma ketlikda va nimalarning sur'ati bo'lganini yozib berish so'raldi.

2. Diqqatni saqlash va qayta tiklashni baholash uchun, bir nechta faoliyatni bir vaqtning o'zida bajarish (multitasking) sinovi o'tkazildi.

Ikki tilli talabalarning kognitiv xususiyatlari.

Yaxshilangan kognitiv moslashuvchanlik. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki bir tilda so'zlashadigan talabalar bilan ikki tilli talabalar bilan solishtirganda, ikki tilli talabalarda kognitiv moslashuvchanlik yuqoriroq darajada ekanligi aniqlangan.

Buning sababi shundaki, ular doimo ikki tilni ongli almashtirishtiradi va bu qobiliyat talabada o'zgarishlarga moslashish va sharoitlarda noaniqliklarni, muammolarni samarali hal qilishni rivojlantiradi. Bunday mahorat ularga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ulardagi o'quv fanlari va kasbiy karyera haqidagi tushunchalari aniq va ravshanlashadi.

Ko'p vazifalarni bajarish diqqatni taqsimlash qobiliyatini baholaganda quyidagi natijalarni oldik.

Ikki va undan ortiq tilda so'zlashadigan talabalar bir tilli talabalarga nisbatan 55 nafari 72% bir vaqtning o'zida bir nechta vazifalarni yaxshiroq bajargani kuzatildi. . Bu ikki tillilik ularning miyasida doimiy ravishda tilni almashtirish fikrlaganda so'zlarni ikkinchi tiliga avtomatik tarjima qilish va farqlash bilan izohlanadi va til tizimlari o'rtasida almashinish talabaning ijtimoiy faoliyatini ham ma'lum darajada yaxshi ekani kuzalindi. Bunday qobiliyatlar ularga stressli vaziyatlar bilan muvaffaqiyatli kurashishga yordam beradi.

Shu ta'kidlash kerakki, ko'p tilda so'zlashadigan talabalarda til aralashuvi bilan bog'liq muammolar ham nomoyon bo'ldi. Ko'p tilni bilishning kognitiv foydasi ko'p bo'lishi bilan birga ikki tilli talabalar duch kelishi mumkin bo'lgan til aralashuvi tufayli qiyinchiliklar — bitta til "to'sqinlik qilganda" boshqasidan foydalanish so'zlaganda ma'ntiqan to'g'ri kelgan boshqa tildagi so'zni ishlatish kabi muommolar namoyon bo'ldi va bu nutq va yozishda xatolarga olib keldi, ayniqsa, aniq so'zni yoki formulani eslab qolishda va terminologiya bilimlarini namoyon

qilish jarayonlarida yaqqol ko'rindi. Bundan tashqari Ikki tilli talabalar quyidagilarni boshdan kechirishlari mumkin ikki madaniy muhit o'rtasida almashinish zarurati tufayli emotsional o'zgarishlar bu hissiy beqarorlikka olib kelishi mumkin, xulq atvorida va o'zini boshqa madaniyatga mos tutishida va madaniyatni o'zgarishi ham kuzatilindi va ayniqsa boshqa til muhitida o'qishning dastlabki bosqichlari ko'rinadi. Biroq, bu talabaning fikrlashiga, ongli ravishda o'zini boshqarishiga ham bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Akimova M., Gurevich K. Psixologicheskaya diagnostika. - SPb: Piter, 2003.- 656 s. 5.
2. Гросжан, Ф. "Билингвизм: когнитивные и эмоциональные аспекты." Психология языка, 2020;
3. Бак, Т. "Языковая интерференция и когнитивная гибкость у билингвов." Когнитивные исследования, 2019;
4. Иванова, А. "Межкультурная коммуникация и билингвизм: образовательные стратегии." Педагогика и психология, 2021
5. Jumayeva, M. B. (2021). Interactive Methods Used In.
6. Mukarrama, J., Jasurbek, A., & Kamoliddin, S. (2022). Teaching listening skills in English.
7. <https://uz.wiktionary.org/wiki/bilingvizm>